

Isidora FÜRST*

Ђорђе ГОЈКОВИЋ**

ИЗВЕШТАЈ СА КОНФЕРЕНЦИЈЕ „200 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ДИМИТРИЈА МАТИЋА“

Конференција „200 година од рођења Димитрија Матића” одржана је у организацији Правног факултета Универзитета у Београду уз подршку Српске академије наука и уметности, 22. и 23. децембра 2021. године, на годишњицу рођења Димитрија Матића, у хибридном формату (у конференцијској сали Правног факултета Универзитета у Београду и преко онлајн платформе).

Конференција, одржана у два дана, састојала се од свечаног отварања, шест сесија, као и говора којима је скуп затворен. Скуп су свечано отворили председник Српске академије наука и уметности академик Владимир С. Костић, декан Правног факултета Универзитета у Београду проф. др Зоран Мирковић, и професор Правног факултета Универзитета Унион и бивши судија Европског суда за људска права проф. др Драгољуб Поповић. Прва сесија била је посвећена животу и развојном путу Димитрија Матића, друга његовој (правној) филозофији, трећа приватном праву, док су у другом дану излагања била у оквиру сесије о јавном праву, потом сесије о Матићевој педагогији, андрагогији и реторици, и напоследку сесије о лингвистици. На конференцији је учествовало више од двадесет

* Аутор је студент треће године основних академских студија на Правном факултету Универзитета у Београду, *isidora.first@gmail.com*

** Аутор је студент треће године основних академских студија на Правном факултету Универзитета у Београду, *djolegojkovic00@gmail.com*

научника из различитих области, а скупу је присуствовала бројна публика. Након сваке од сесија међу присутнима се водила активна дискусија.

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ

Свечано отварање скупа започето је обраћањем декана Правног факултета Универзитета у Београду проф. др Зорана Мирковића. Мирковић је поздравио излагаче, организациони одбор и потомке Димитрија Матића који су били међу присутнима. Указујући на важност обележавања годишњице рођења Димитрија Матића, декан је истакао значај Матићевог деловања на пољу правне науке. Наиме, Матић је своју трогодишњу универзитетску каријеру посветио темељима уставног, грађанског и државног права, а током свог живота писао је јавноправне акте и радио на пољу примене права. Такође, Мирковић је указао и на то да је Матић пре свега био филозоф те стога „правник по невољи“. На крају свог обраћања говорио је о Матићевим аспирацијама према претварању Лицеја у Академију.

Проф. др Владимир Костић, председник САНУ, поздравио је присутне и подсетио их на конференцију о личности и делу Живојина Перића, одржану 2019. године на Правном факултету Универзитета у Београду. Костић је говорио о потреби да се очува „корпус сећања“ на великане тога доба, који су учествовали у стварању тадашњег Друштва српске словесности и касније Српског ученог друштва. У оквиру представљања средине и контекста Матићевог деловања, указао је на историјат Друштва и сукобе Друштва са тадашњом влашћу. У другом делу свог говора Костић је нагласио значај трагова Матићевог рада у оквиру права и социологије и у оквиру филозофије (чак и психологије). На самом крају, академик је истакао да је рад Димитрија Матића довољан за поштовање и памћење.

Трећи говорник који се на свечаном отварању обратио окупљенима био је проф. др Драгољуб Поповић, адвокат и бивши судија ЕСЉП. Поповић је говорио о упоришним тачкама у Матићевој личности. Како је истакао, прва особина личности Димитрија Матића била је родољубље, друга је била слободоумље и љубав према слободи, трећа марљивост, и четврта склоност ка компромису. Указујући на оно што је чинило Матићев профил, Поповић је рекао да се карактеристике овог научника могу посматрати као љубав према праву и слободи у њиховом збиру. Након обраћања Драгољуба Поповића започела су излагања реферата у оквиру прве сесије.

ПРВА СЕСИЈА: ЖИВОТ И РАЗВОЈНИ ПУТ
ДИМИТРИЈА МАТИЋА
(ПРЕДСЕДАВАО ПРОФ. ДР ЗОРАН МИРКОВИЋ)

1.1. Данијел Радовић – *Димитрије Матић као државни
ишиомац у иностранствоу (1845 – 1848)*

Данијел Радовић, сарадник у настави на Филозофском факултету Универзитета у Београду, приближио је аудиторiju околности у којима је Димитрије Матић стицао знања у Европи. Радовић је, служећи се богатом архивском грађом, у потпуности реконструисао Матићев развојни пут.

После завршеног основног школовања у Руми, те гимназије и Лицеја у Крагујевцу, Матић као стипендиста одлази у Берлин да студира филозофију на Универзитету краља Вилхелма (данашњи Хумболтов Универзитет). Често недовољну стипендију допуњавао је из личних средстава. Под снажним утицајем берлинских професора (Габлер, Мишле), Матић постаје изразити присталица Хегела. Поред тога, читао је Фихтеа, Канта, Лока, Мила. Матић се у Немачкој први пут среће са идејама панславизма, за које ће доцније имати симпатије. За три семестра проведена у Берлину није добио ниједну негативну оцену.

Докторирао је у Лајпцигу 1847. године. Докторска дисертација, на поменуо је Радовић, преведена је код нас 2016. године. Остаје жал што је оригинал дисертације у Лајпцигу и даље недоступан истраживачима. По стицању звања доктора филозофије, Матић своје истраживање наставља у Хајделбергу, где је уписао студије права. Одатле ће школовање наставити у Паризу, где се задржао само 24 дана. По избијању револуције (1848), понет патриотизмом враћа се у Србију, где ће на Мајској скупштини бити изабран за једног од делегата. То, уједно, означава почетак његовог вишедеценијског јавног деловања у Србији.

За детаљну реконструкцију Матићевог студентског живота послужило је и пет сачуваних својеручно исписаних великих свезака на немачком. Уопште узевши, срећа је хтела да архивска грађа о Димитрију Матићу буде најбогатија сачувана грађа било ког нашег питомца.

1.2. Александар М. Савић – *Писма Димитрија Матића
Јовану Мариновићу из 1854. године*

Александар М. Савић, асистент на Филозофском факултету Универзитета у Београду, изложио је свој реферат о преписци Димитрија Матића и Јована Мариновића, и детаљима из сачуваних писама као сведочанствима о овим личностима и о политичком стању тога времена.

Димитрије Матић и Јован Мариновић рођени су исте 1821. године, први у Руми а други у Сарајеву, у градовима тада изван Србије. Као младићи су дошли у Крагујевачку гимназију у Кнежевину Србији. Године 1841. Матић је постао чиновник, а Мариновић је отишао у Париз. Сачувана је њихова преписка за време Матићевих студија у иностранству и Мариновићевог боравка у Француској, у годинама од 1845. до 1848, међутим, највећу важност има преписка из 1854. године, када је буктао Кримски рат, у коме су зараћене стране биле Велика Британија и Француска с једне, а Русија с друге стране. У то време, Мариновић је боравио у Паризу и Лондону, а Матић био привремени начелник Иностраног одељења Кнежеве канцеларије. Кнежевина Србија се налазила у неповољном положају одржавајући своју неутралност, пошто су Порта и западне силе сумњале да ће Србија стати на руску страну.

Те 1854. године, Матић и Мариновић су били у непрестаној преписци. Матић се Мариновићу обраћао речима радости, али и тоном жаљења и подсећања на студијске дане. Саветовали су се у вези са повратком из иностранства, а Матић је преносио поздраве из стручних кругова и обавештавао о политичкој ситуацији са Аустријом. Матић је бранио став владе за неутралност у рату, а Мариновић је, по његовом налогу, убедио Французе у неутралност Србије како би тензије између земаља биле отклоњене.

У закључку, Савић указује на важност ових писама за разумевање Матићеве каријере (првенствено његовог дипломатског искуства), њихов утицај на пријатељство Матића и Мариновића, и историјски значај који се огледа у сазнању приватних података из живота других научника.

1.3. Јована Иветић – *Дипломајска мисија Димитрија Матића у Риму*

Јована Иветић, доктор историјских наука, истиче значај Матићевог дипломатског ангажмана. Наиме, по оцени излагача, Матићева улога у Риму 1878. године била је кључна за интересе Србије на Берлинском конгресу. Излагач истиче да су као драгоцен историјски извор послужиле Матићеве преписке са кнезом Миланом и Јованом Ристићем.

Одсуство подршке Русије за питање Босне и Херцеговине натерало је владу Србије да помоћ потражи на другом месту. Рим је, умногоме због добрих односа двеју династија, деловао као добра алтернатива. Према речима излагача, Матићева дипломатска мисија одиграла се у три етапе.

Почетни преговори требало је да обезбеде аудијенцију код краља Алберта I. Залагањем италијанског премијера Депретиса, краљ Алберт I прима Матића са свим почастима. Краљ је имао слуха за српско проширење на територије БиХ. Ипак, и поред благонаклоног става, дао је до знања да Италија неће прва покренути питање проширења.

Формирање нове владе у Италији даће Матићу већег простора за маневар. Обезбеђена је политичка подршка премијера Каиролија. Италијанска штампа објављује о Србији, а јавно мњење је наклоњеније него икада.

Међутим, гроф Корти, нови министар спољних послова, пред сам Конгрес мења став о БиХ. Својом уздржаношћу прећутно је одобрио аустријску окупацију БиХ. Овакво држање Кортија у Италији је оцењено као нетактично. Јавно мњење је било разочарано, што је значајно допринело паду Кариолијеве владе исте године.

Захтеви Србије у погледу БиХ су остали неиспуњени. Но, и поред тога, Иветић је Матићеву мисију оценила као најуспешнију могућу у датим околностима.

1.4. Видан Богдановић – *Димитрије Матић, научник у њереломном времену и његово наслеђе: њрилози за њолијичку биографију (1821–1884)*

Докторанд Видан Богдановић са Филозофског факултета Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици, говорио је о политичкој делатности Димитрија Матића у време важних државно-политичких промена. Богдановић је истакао да је тема Матићево наслеђе шире од његовог политичког деловања, а по том навео изворе литературе коришћене за истраживање.

Димитрије Матић је у вазалну Србију прешао због тога што је у њој владало поштовање образованих људи. Хронолошки посматрано, године означене Матићевим политичким опредељивањем јесу 1844. година – обележена Матићевом наклоњеношћу Обреновићима и општим просперитетом државног и образовног система, 1845. година – у којој он одлази у Берлин као државни стипендиста, те 1848. година – у којој је Матић имао позитиван став према Угарској.

Матић је био секретар Апелационог суда (1851), те главни секретар Државног савета (1862–1866), начелник у Министарству иностраних дела те просвете и црквених дела, као и министар правде. Уз то, био је и преводилац, те председник Друштва српске словесности, члан Државног савета, професор Лицеја итд. Након сукоба

са Аустријом, пребачен је у административно одељење Министарства иностраних дела, тако да не постоји много података из периода Светоандрејске скупштине. Као министар просвете и црквених дела уживао је подршку књаза Милоша Обреновића, а потом и књаза Михаила. Познато је и његово пријатељство са Светозаром Марковићем.

Као политичка фигура, Матић је деловао за време обе династије и вршио високе функције у тадашњој државној власти. Богдановић закључује да је Димитрије Матић био човек испред свог времена, да његова политичка припадност није била пресудна, и да је време његове делатности било романтичарски и преломни период у Срба.

ДРУГА СЕСИЈА: (ПРАВНА) ФИЛОЗОФИЈА (ПРЕДСЕДАВАО ПРОФ. ДР ДРАГОЉУБ ПОПОВИЋ)

2.1. Борис Милосављевић – *Филозофске основе Матићевој схватања теорије државе и права*

Доктор Борис Милосављевић са Балканолошког института САНУ, предан истраживач лика и дела Димитрија Матића, изложио је тезе о Матићевој теорији државе и права.

На самом почетку, Милосављевић је истакао значај Матићевог дубоког разумевања филозофије. С њим и почиње озбиљније филозофско проучавање у Србији. Будући изложен јаким хегелијанским утицајима, и за Матића је, природно, држава била један од средишњих правно-филозофских појмова. Уопштено, Матићева су дела видно прожета хегелијанством.

Матић у својој теорији прво излаже умно, а потом позитивно право. Умно право је оно право које потиче из разума, а позитивно које потиче из закона. По њему, циљ филозофије права је да „измири” ова два. Матић остаје до краја доследан дијалектичком схватању. Такође, он прихвата Хегелово одређење државе; а оно се, укратко, може сажети у следеће: циљ је државе да се у њој оствари умност.

Милосављевић истиче и друге филозофске утицаје на Матића, а особито код поимања повесности филозофије, где је видљив Шелингов и Фихтеов резон. Историја права, по том схватању, иде у корак са историјом народа. Најзад, Матић само право схвата аристотеловски, као практичко знање.

У закључку, Милосављевић истиче да Матићева правно-филозофска схватања нису нарочито оригинална, али свакако представљају велики искорак српске теорије ка зрелијој правној филозофији.

2.2. Игор Милинковић – *О локусу њриродној љрава: Хегелова, Матићева и Дворкинова љравна мисао и класични јуснатурализам*

Проф. др Игор Милинковић, ванредни професор на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, говорио је о утицају Хегелове филозофије и његовог поимања права на Матићеву филозофско-правну мисао у раздобљу успона позитивизма. О Матићу се говорило као о поборнику Хегелове филозофије. За њега је Димитрије Маринковић рекао да је „весник и песник слободе”, а академик Баста га је назвао „ентузијастом слободе”.

Однос Матићевог схватања права и класичног јуснатурализма, по мишљењу излагача, подлеже анализи из разлога комплексности Хегелове мисли и доцнијег развоја правне теорије. Расправа Димитрија Матића из 1851. године указује на његове дилеме у погледу Хегеловог схватања позитивизма и јуснатурализма, и схватања природноправног интернализма и природноправног екстернализма. Матићево дело је усмерено на приближавање Хегелове филозофије, и оно поручује да је задатак светске историје да споји позитивно и умно право. У односу на принципе Дворкиновог учења, Матић прихвата да „право само себе прочишћава”. Димитрије Матић је засновао своје стваралаштво на концепту да је слобода главно својство права јер оно постаје из духа, а да се умно право користи у одсуству позитивног.

У закључку, Милинковић говори да је Матићево правно-филозофско стваралаштво једна изграђена и релевантна теорија права, која је Србији приближила европску филозофију.

2.3. Марица Мишић – *Државна, љравна и љолићичка мисао Димитрија Матића*

Марица Мишић, студенткиња докторских студија на Правном факултету Универзитета у Нишу, обогатила је сесију новим освртима на Матићеву правну и политичку мисао.

На самом почетку Мишић истиче да се у Матићевом опусу често пренебрегава један значајан концепт: стицање слободе појединца. Матићева, иначе, хегеловска мисао, овим значајно добија на ширини, будући да је поменута концепција изразито кантовска. Мишић је потом изложила Матићево схватање односа права и политике. Његово поимање политике није ни у чему макијавелистичко, него напротив, он политику одређује као „слушкињу права”. Само право, пак, свој највиши израз добија у држави.

Нарочито су значајна опажања излагача у погледу Матићевих предвиђања да ће, како каже, држава са развојем човечанства бити све потребнија. После трауматичних искустава тоталитарних држава двадесетог века, треба се опоменути Матићеве тезе да држава није лишена морала. Напротив, универзално право које свој израз добија у држави потиче из човекове моралне природе.

У закључку, Мишић је подвукла битну разлику између Матићевог и Хегеловог схватања државе: Матић је тврдио да државна власт може да захтева само оно што је за њено функционисање неопходно, а за грађане потребно. Таква држава не треба да буде само „ноћни чувар”, већ треба да подстиче развитак свог становништва.

2.4. Александар Стевановић – *Просветитељски пројекат* *Димитрија Матића*

Доцент др Александар Стевановић, са Правног факултета за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, изложио је реферат о Матићевом просветитељском раду заснованом на разноврсним друштвено-политичким идејама. Излагање доц. Стевановића било је последње у оквиру сесије о правној филозофији и синтетисало је елементе претходних анализа.

Након речи о Матићевој докторској тези на тему Кантове филозофије о настанку синтетичких судова *a priori*, аутор наглашава да је Матићева филозофија представљала синтезу заступљених учења, и да је једно од основних питања којим су се његови радови бавили било питање о снази морала.

Вођен својим идеалима, Матић – како Стевановић наводи – долази у Србију са идејом о устројству које би омогућило трајну владавину моралности. Димитрије Матић је тежио ка синхроном развоју државе и високој моралној идеји. Као делатни филозоф и борац за либерална друштвена начела и вредности, Матић је у својству политичара чинио оне реформе за које је мислио да би створиле идеалну заједницу. У том смислу, од нарочитог су значаја били његов педагошки рад и идеје о васпитању деце. Излагач је још једном истакао значај хегелијанства које је инспирисало Матића, и које је било веома утицајно у том периоду у светској доктрини.

Стевановић закључује да је у срцу такве идеје Димитрија Матића било родољубље.

ТРЕЋА СЕСИЈА: ПРИВАТНО ПРАВО (ПРЕДСЕДАВАО ПРОФ. ДР МИЛОШ ЖИВКОВИЋ)

3.1. Валентина Цветковић Ђорђевић – *Римско право из њера Димитрија Матића*

Професорка римског права на Правном факултету Универзитета у Београду, Валентина Цветковић Ђорђевић, поближе је упознала аудиторијум са ретко спомињаним аспектом Матићевог рада. Као бриљантан познавалац грађанског права уопште, Матић је с великом пажњом студирао институције римског права.

Из Матићевог коментара Српског грађанског законика види се да је он био упознат с радом тада актуелних романиста: Гешена, Пухте и Вангерова. Римско право је Матић слушао у Хајделбергу, непосредно након што је докторирао филозофију у Лајпцигу. Нарочито драгоцену за Матића показала су се предавања чувеног романисте Адолфа Вангерова. Белешке са његових предавања данас се чувају у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду.

Ради разумевања Матићевог проучавања римског права, професорка истиче какав је био курикулум правних студија немачких универзитета у том периоду. Римско право се тада проучавало у три предмета, од којих је крунски предмет био пандекта. Под снажним утицајем Савињија, владајуће мишљење је било да не треба писати уџбенике, те да је интеракција са студентима кључ њиховог доброг учења.

По завршетку излагања уследила је конструктивна дискусија професорке и студената о оцени садашње факултетске дидактике. Да ли је пандектистички начин учења збиља превазиђен, те да ли је учење (искључиво) из уџбеника одговарајући начин студирања, само су нека од отворених питања.

Најзад, марљиво вођење белешки Димитрија Матића – оценила је Цветковић Ђорђевић – значајно је допринело потоњој српској романистици, а српским студентима дало пример истинског студирања материје.

3.2. Нина Кршљанин – *Димитрије Матић о њравном јоложају жене у браку*

Доцент др Нина Кршљанин са Правног факултета Универзитета у Београду представила је проблем схватања брака и положаја жене у браку из *Коментара Српског грађанског законика* Димитрија Матића.

Матић је једини аутор који је написао потпуни коментар СГЗ у 150 година његовог важења. Године 1850/51. отворено је питање положаја (удате) жене, иначе најкритикованијег решења у Законику. Кршљанин у свом излагању анализира Матићеве коментаре на дату тему, структуру коментара, њихову садржину и претходни утицај на *Коменџар Законика*. Неколико коментара на одељак о браку показује да је став Димитрија Матића био инспирисан римским и црквеним правом, због чега је Матић у *Коменџару* истакао идеју о узајамним правима и обавезама и потомству као важним елементима института брака.

У односу на права и обавезе супружника, излагач указује да наизглед постоји контрадикторност у Матићевом погледу на једнакост између супружника. Тако у прилог једнакости Матић коментарише одредбе о двобрачности, отмици девојке, наслеђивању и заједничкој имовини. С друге стране, он истовремено прихвата патријархални модел по питању родитељског права, туторства и старатељства, и „природне” поделе пословне способности. Споран параграф 920. из *Коменџара*, који се обично схвата као доказ Матићевог подржавања патријархалног модела, треба схватити као одредбу која се односи на право удате жене да тражи *restitutio in integrum* ако јој је нанета штета.

Кршљанин закључује да је Матић имао за оно време релативно напредне ставове о браку и положају жене, да се, с друге стране, није противио устаљеном положају жене у браку, а да су коментари на одељак о браку били засновани на његовој идеји о идеалној брачној заједници.

3.3. Урош Станковић – *Димитрије Матић и српске кодификације*

Урош Станковић, асистент са докторатом на Правном факултету Универзитета у Новом Саду, говорио је о помало пренебрегнутом учешћу Димитрија Матића у изради српских кодификација. Имена Јована Хаџића и Валтазара Богишића се, оправдано, истичу као најзначајнија за кодификације 19. века у Србији. Но, Станковић истиче да је циљ излагања да нас подсети на свесрдан ангажман и других великих правника.

Матићев први посао на кодификацијама био је 1850. године, на почетку рада на кодификацији грађанског поступка. После јавног позива да се критикују нацрти, Матић упућује своје замерке. Већ идуће године Матић учествује у раду трочлане комисије која је имала задатак да, на основу нацрта, изради Законик о грађанском поступку. Када је 1853. године донет, Законик је критикован у великој мери.

У годинама после доношења Законика било је доста говора о његовом реформисању. Матић је учествовао у расправама. Заједно са Димитријем Црнобарцем, уз одобрење кнеза, путовао је по западним земљама ради упознавања с њиховим прописима. Боравећи у Берлину, Цириху, Бечу те у Хајделбергу, где добијају драгоцену помоћ Карла Митермајера, стекли су довољно знања за реформисање Законика. Радови на Законнику о грађанском поступку су завршени 1860. године.

Станковић истиче да је Матић такође учествовао и у две комисије за израду Трговачког законика, где се показао као најактивнији аутор. Најзад, Станковић закључује подсећањем на немерљив значај Матићевог „Објашњења грађанског законика”. Писан дидактичким тоном, овај коментар је био драгоцено штиво за школовање српских правника.

ЧЕТВРТА СЕСИЈА: ЈАВНО ПРАВО (ПРЕДСЕДАВАО ДР БОРИС МИЛОСАВЉЕВИЋ)

4.1. Дарко Симовић – *Позитивно уставно право у делу Димитрија Матића*

Као први излагач у сесији, професор Уставног права са Криминалистичко-полицијског универзитета, Дарко Симовић, изложио је Матићеву анализу позитивних уставно-правних решења Кнежевине Србије.

Симовић је на почетку истакао да „Јавно право Књажества Србије” јесте први уџбеник уставног права у Србији, али да је позитивно право запостављено на уштрб „Начела умног државног права”. Ипак, Матићева теоријска запажања су и те како значајна. Он полази од претпоставке да домаћа држава није неограничен, те уводи појам „народних права” као ограничења државне власти. Матић устав схвата и као брану рђавој власти. Значај поделе власти донекле је релативизиован; Матић се држи бипартиције власти.

Позитивна уставна решења Матић систематизује према подели по изворима на: општа (умна) и историјска (позитивна). Збир ових он схвата као уставно право. Сам устав Матић не схвата формално, те не разликује неписане и писане уставе; међутим, разликује само октроисане и уставе-пактове.

Анализа појединих чланова је крајње сажета. Нешто више пажње, каже Симовић, посвећено је структури државне власти. О циљу власти Матић се на једном месту изражава узвишеном поруком: „Благо

оном ко велику власт на добро употреби!” За закон, пак, тврди да треба да надживи своје творце. Матић је критиковао „отуђеност” попечитеља од народа.

Симовић, напослетку, доноси два чврста закључка. Прво, Матићев допринос анализи уставних одредаба је скроман. Ипак, био је то пионирски подухват, сасвим у складу са околностима. Најзад, само такав Матић је тадашњој Србији могао бити користан, будући да је и такав, сматра излагач, за ондашње време био сувише либералан.

4.2. Душан Ракитић – *Држава, вера и народ у делима Димитрија Матића – њихово историјско погледање*

Доцент др Душан Ракитић, са Правног факултета Универзитета у Београду, говорио је о погледу Димитрија Матића на појмове државе, вере и народа, који је био условљен многобројним правно-историјским чиниоцима. Циљ истраживања, наводи Ракитић, јесте утврђивање мере у којој су Матићеви ставови били условљени датим историјским околностима, у циљу свеопштег унапређења положаја српског народа у другој половини 19. и почетком 20. века.

Матић је, наиме, живео у доба процвата идеје о националној држави широм Европе, и у периоду када је српски народ морао да превазиђе последице османске владавине. Био је, такође, верујући човек, и човек који је практиковао веру. Читаво Матићево стваралаштво представља темељ за испитивање његовог схватања државе, вере и народа, као појмова који су нераздвојиви и који се налазе у одговарајућем међусобном односу. Излагач наводи четири међусобна односа између ових појмова, чијом анализом се може извући закључак о Матићевим ставовима: први је однос вере и појединца, други је однос вере и народа, трећи је однос државе и народа, а четврти је однос вере и државе.

По питању повезаности вере и појединца, Матић је сматрао да вера омогућава развијање духа по божанској мудрости. Међузависност вере и народа је посматрао према идеји о природности вере; веру је сматрао основом за очување народа, притом признајући верску равноправност. Ставови Димитрија Матића о корелативности између појмова државе и народа почивају на идеји о идеалној држави, владавини умног права и поистовећивању народа и нације. Последња посматрана релација, она између појмова вере и државе, приказује Матићево схватање јединства та два појма, као што је оно које се проналази у светосављу.

4.3. Далибор Ђукић – *Акџи о ауџономији Срџске цркве
оџављени у „Јавном ѣраву Књажестџва Србије” Димитџрија
Матићџа*

Далибор Ђукић, професор Црквеног права на Правном факултету Универзитета у Београду, осврнуо се на један специфичан аспект Матићевог „Јавног права Књажества Србије”. Реч је о канонском праву које се, према Матићу, помиње први пут 1844. године у Закону о устројству школа.

Ђукић истиче да је један од аката значајних за аутономију цркве погрешно наведен као „Конкордат с Цариградском патријаршијом”. Грешка је у томе што се не ради о двостраном акту, него о томосу издатом 1832. године Српској цркви. То је први издати томос у новијој историји.

У том контексту, отворено је неколико питања значајних за положај цркве:

- 1) Који органи покрећу захтев за аутокефалију?
- 2) Која је процедура?
- 3) Колико се томосом задире у унутрашњу аутономију?

Обично се истиче да су једини општеобавезни акти само они издати до 9. века. Међутим, томоси су такође општеобавезни, те се даље отвара питање универзалне јурисдикције Цариградске патријаршије. Матић наводи акт („писмо”) којим Цариградска патријаршија одређује износ који је Српска црква обавезна да плаћа. Ипак, уопштено коментарише положај Српске цркве овако: „Српска је, дакле, црква у ономе што је поглавито независна”.

Ђукић закључује констатацијом да стварање независне државе иде са стварањем независне цркве, и обрнуто. Изнето запажање је значајно за боље разумевање актуелних црквено-правних питања у Европи.

4.4. Ђорђе Степић – *„Јавно ѣраво Књажестџва Србије”
Димитџрија Матићџа – ѣрви срџски уџбеник ѣравне
истџорије?*

Ђорђе Степић, студент мастер студија на Правном факултету Универзитета у Београду, анализирајући спис „Јавно право Књажества Србије” Димитрија Матићџа као једно правноисторијско дело, приступио је одређивању природе дела које је првенствено схваћено као тадашњи уџбеник јавног права и извор позитивног права.

Димитрије Матић је сам назначио да спис представља уџбеник у делу који представља објашњење аката, истичући да је спис уједно и извор важећег права. Предмет списка по Степићевим речима јесте „бивше право”, међутим, поред тога што наводи позитивне акте (нпр. мировне уговоре и хатишерифе), Матић износи и околности под којима одређени правни акти настају и нестају. Аутор објашњава да Димитрије Матић приликом обрађивања сабраних аката користи историјски метод, па се из тог разлога може закључити да објашњења имају правноисторијску црту. Иако се Матић у контексту јавног права бавио искључиво постојећим законодавним решењима, у спису је такође логички представио развој српског права. Премда систематизација аката у делу није од примарног значаја, постоје одређене недоследности везане за предметно питање у погледу тога да ли Матић посматра традицију хронолошки, или је посматра логички, а еклектички.

Степић закључује да се „Јавно право Књажевства Србије” може сматрати уједно уџбеником правне историје, уставним коментаром и списом позитивног права, а да је Димитрије Матић, као један „правни историчар по нужди”, оставио за собом нешто што се из данашње перспективе може посматрати као правноисторијско дело.

ПЕТА СЕСИЈА: ПЕДАГОГИЈА, АНДРАГОГИЈА И
РЕТОРИКА
(ПРЕДСЕДАВАЛА ПРОФ. ДР ДРАГИЦА
ВУЈАДИНОВИЋ)

5.1. Јован Миљковић – *Андрагошки допринос Димитрија
Матића српској волијници образовања у XIX веку*

Професор др Јован Миљковић, са Одељења за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, говорио је о доприносу државника Димитрија Матића образовању одраслих у Србији 19. века.

Период Матићеве политичке делатности је упамћен по успону педагогије и андрагогије. Поред тога што се у три године своје професуре бавио андрагошким радом (1848–1851) и што је као министар просвете деловао на пољу институционалне организације образовања одраслих, Матић је био први који је у предавања увео метод који се састоји од објашњавања увода и суштине.

У погледу доприноса функционисању установа образовања одраслих, Матић је успоставио мрежу читаоница у Србији, основао је недељне школе и обновио учитељске течајеве. Матићев рад на

развоју и ширењу институционалног система образовања указује на опште стање образовања у том периоду и показује ефекте и сврсисходност реформи које су предузимане. Србија је, како Миљковић наводи, у то време била земља неписмених (јер је на 163 грађанина долазио тек један ђак).

Иако је андрагошки рад Димитрија Матића био од посредног значаја и упркос томе што је упитан успех његових функционалних решења, схватање доброг образовања оличеног у хришћанском моралу и практичном деловању имало је велики утицај на политику образовања тога периода.

5.2. Александра Илић Рајковић – *„Наука о васпитању”*
Димитрија Матића: од ђолићке образовања до образовне ђолићке

Професорка др Александра Илић Рајковић са Одељења за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, комплементарно предавању свог претходника, говори о политици образовања Димитрија Матића. Будући да је област основног образовања била централна тема педагогије 1860-их, Матићева тротомна студија „Наука о васпитању” имала је великог значаја.

У првом тому Матић је изложио начелне погледе. Његово опредељење у погледу доминантних педагошких учења лако се види из изразито афирмативног става који има према Песталоцију.

У другом тому Матић говори о васпитању деце предшколског порекла. Излагач истиче Матићев сажет приказ човека као „дела природе, склоности и самога себе”.

У трећем тому, за излагање најзначајнијем, Матић се бави школским институцијама. Излагач Матића назива претечом компаративне педагогије. Матић је сматрао да учитеље треба образовати, оспособити их да уче начела и принципе, као и да сами бирају одговарајуће методе. Истакнута је нарочито релевантна Матићева мисао у погледу просветних радника: „Како држава третира учитеље, тако ће их третирати и народ”.

Матићев мандат на месту министра просвете био је изузетно плодотворан. Народне школе су постале, по речима излагача, „квасац знања народа”. Најзначајнија иницијатива била је оснивање учитељске школе у Крагујевцу 1871. године. Казне које су учитељи примењивали према деци су знатно ублажене. Нови правопис је ступио на снагу.

Најзад, Илић Рајковић је закључила излагање констатацијом да је квалитет наставе за Матићевог мандата био на највишем нивоу до тада, те да је Матић био вероватно једини министар са теоријски разрађеном политиком образовања.

5.3. Милош Станковић – *Професор Димитрије Матића* *као беседник*

Професор Милош Станковић, са Правног факултета Универзитета у Београду, изложио је анализу беседништва и реторских особина професора Димитрија Матића.

Услед недостатка информација, о физичким особинама Димитрија Матића може се говорити искључиво на основу сачуваних фотографија, док о његовим духовним особинама сведоче три сачувана говора (из 1849, 1850. и 1863. године). Сачуване фотографије одају утисак ауторитативног говорника стандардне појавности, међутим, о вокалној експресији Димитрија Матића, као беседничком квалитету, не може се извући закључак.

Анализе сачуваних говора, пак, показују да су Матића красиле духовне врлине попут знања, самопоуздања и сугестивности. Упитно је да ли је у Матићевим беседама икада постојао хумор, као и то да ли је говори држао уз трему. Важна карактеристика Матићевог беседништва је, такође, избор оних тема о којима је највише знао и којима је био посвећен – као одговоран говорник, имао је утицај на народ којем се обраћао. Димитрије Матић је располагао античким знањем о структури говора, и притом користио савремене елементе попут сажетости и мотивационих порука.

Сачувани говори показују, истиче Станковић, да се импресивност Матића као говорника огледа у његовој фигури скромности и убедљивости његових наступа од којих су нам доступни само они из једног кратког временског периода.

ШЕСТА СЕСИЈА: ЛИНГВИСТИКА (ПРЕДСЕДАВАО ПРОФ. ДР ИГОР ВУКОВИЋ)

6.1. Александар М. Милановић – *О језику и стилу* *Димитрија Матића*

Шесту и последњу сесију отворио је Александар М. Милановић, професор са Филолошког факултета Универзитета у Београду, предавањем о језику и стилу у делима Димитрија Матића.

У времену трвења двеју духовних струја, романтизма и класицизма, готово сви значајнији аутори заузели су јасне позиције. Писци класицистичке оријентације, као Стерија, Мушицки и Доситеј, писали су славјаносербским језиком. На другој страни, романтичари, пре свих Вук, Бранко Радичевић и Његош, писали су реформисаним, вуковским језиком. Милановић тврди да језик у делима Димитрија Матића није ни класичан славјаносербски, а није ни вуковски.

Матић је, несумњиво, временом стекао симпатије за вуковце. Хердеровска љубав према народним песмама и народном језику је, сасвим сигурно, имала великог утицаја. Међутим, у свом писању Матић не „понарођује” све речи – како су то радили доследни вуковци. Не постоји никакав критеријум по којем је Матић неке речи остављао у старијем, славјаносербском облику.

У свом писању Матић се држи немачке реченичне конструкције у инфинитиву. Такође, живо користи партицип (нпр: мучећи се род овај). У писању изостаје слово Х, сугласничка група МН прелази у МЛ (много – млого), а често користи нестандардан везнички спој „без да”.

Милановић је закључио излагање тврдњама да се Матић, на самом крају, готово у потпуности приближио вуковцима, као и да је његов језик у сваком периоду стваралаштва био стилски уредан и богат.

6.2. Исидора Бјелаковић – *Лингвистичка терминологија у „Машатовој малој француској граматици”*
Димитрија Матића (1854)

Професорка Исидора Бјелаковић, са Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, представила је питање порекла лингвистичког термилошког система у „Машатовој малој француској граматици за српску младеж која почиње учити француски језик” Димитрија Матића.

Друштвени напредак последично доводи до стварања науке, потом номиновања и, напослетку, стварања нове терминологије. Процес изградње термилошког апарата у овом периоду историје српског књижевног језика био је условљен размимоилажењем између ставова лингвиста. Задатак Лицеја био је елаборација језика и уједначавање терминологије, а креирање термилошког регистра потом се нашло у надлежности Друштва српске словесности, које је, међутим, од објављивања решења одустало 1845. године, препуштајући терминологију спонтаном развоју.

Говорећи о тематским пољима Матићеве терминологије, Бјелаковић утврђује елементе вуковских начела и елементе поставки Друштва у „Машатовој малој француској граматичи”. Имајући у виду све сегменте тог дела, као и сва појединачна обележја, професорка закључује да је Матић био један од последњих представника традиционалног система. Матић је персонификација духа епохе у области језичке оријентације, наглашава Бјелаковић.

ЗАТВАРАЊЕ СКУПА

Конференција је завршена обраћањима доц. др Нине Кршљанин и др Бориса Милосављевића. Скупу, нажалост, није могао да присуствује Веселин Петровић с рефератом на тему „Правна терминологија Димитрија Матића (са примерима из *Начела умної државної йрава*)”. Радови учесника конференције „200 година од рођења Димитрија Матића” биће објављени у истоименом зборнику.

Рад приспео / Paper received: 9.2.2022.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 19.2.2022.